

відроджувалась духовність і православна віра. Селяни починають святкувати всі великі свята, ходити до церкви, охрещувати дітей. „Советська система намагалася всіма засобами відірвати український народ від релігії, традиції, його звичаїв, але даремно. Після приходу німецьких військ в наші села почалося релігійне життя, поновилися давні звичаї українського народу” [5, с. 3]. А Єфремівське „Росія чи Європа?” простежується в наступних рядках: „Україна вільна від більшовицького панування. Скрізь у містах, селах і на хуторах видно початок нового життя. Пробивається як пролісок молода національна українська культура. Її талановиті кадри, і хоча ще тяжка пора, але вже ростуть і міцніють здібні люди нашої землі, які шанують європейську культуру і беруть з неї приклад. Хай же під ласкавим, ніжним і теплим доглядом Європи відроджується і встане нова Україна з її квітучим і новим життям” [5, с. 4]. Такі самі думки знаходимо і в статті „Посвячення Божого храму” [6, с. 1].

Нова влада за пропозицією громади відроджувала „доісторичні та ранньоісторичні” пам’ятники архітектури, котрі за „советів” було по-хижацьки знищено. „За вказівкою міського комісара, управа міста доручила охорону пам’ятників відділові культури та освіти. Складається повний список всіх пам’ятників культури та архітектури, що є в Києві. Для забезпечення цієї роботи введена спеціальна посада інспектора охорони пам’ятників” [3, с. 4].

Отже, будь-які події, що відбувались у країні, залишали свій відбиток на сторінках газет. Провідними темами були: по-перше, засудження сталінсько-більшовицького режиму; по-друге, відродження українських національних традицій. Таким чином, архівні матеріали свідчать про існування величезних лакун в історії журналістики та видавничої справи України, котрі потребують подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. Нове Життя. – 1943. – 28 січня (четвер)
2. Нове Життя. – 1943. – 9 лютого (вівторок)
3. Нове Життя. – 1943. – 18 лютого (четвер)
4. Нове Життя. – 1943. – 18 березня (четвер)
5. Нове Життя. – 1943. – 17 квітня (субота)
6. Нове Життя. – 1943. – 8 червня (вівторок)
7. Нове Життя. – 1943. – 19 червня (субота)
8. Нове Життя. – 1943. – 31 серпня (вівторок)
9. Ранок. – 1943. – 29 серпня (неділя)

УДК 316.346.2-055.1

Агєєнко Андрій Олександрович

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

МАСКУЛІННІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ КОНСТРУКТ В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

В даній статті розглядається питання щодо маскулінності як соціального конструкту в умовах сучасного українського суспільства. Надані висновки з проведеного особистого соціологічного дослідження згідно цієї проблеми. Простежено індикатори трансформації образу маскулінного чоловіка в українському суспільстві від радянських часів до сьогодення, а також специфіку новітніх моделей гендерної ідентичності.

Ключові слова: гендер, маскулінність, фемінність, гегемонна маскулінність, природна маскулінність.

Важливим напрямком в сучасному конструктивізмі виступає соціологія гендера, що виділяє фундаментальну роль конструктів маскулінності і фемінності в проектуванні соціальної реальності. Соціальна реальність інтерпретується виходячи з принципу гендерної асиметрії, яка визначає організацію простору соціального спілкування, а також особливості формування і репрезентації ідентичності. Більш того, практичні функції гендера багато в чому визначають характер соціальної стратифікації, легітимацію соціальної нерівності і ідеологій соціальної

влади, механізми регуляції сімейно-шлюбних відносин і т.д. Тому постановка проблеми вивчення маскулінності як способу конструювання соціальної реальності є виразом актуальних тенденцій нинішнього етапу розвитку теоретичних концепцій соціології.

У гендерних дослідженнях стверджується, що змістовне наповнення категорій маскулінності – фемінності є рухомих і динамічних і варіюється під впливом різних історичних, соціокультурних і соціально-психологічних факторів. У зв'язку з цим не тільки нівелюється теза про універсальну і незмінну природу маскулінності, а й концептуалізується взаємна обумовленість процесів соціоструктурної трансформації і змін в характері нормативних канонів маскулінності. Причому динаміка маскулінності може виступати і в якості слідства еволюції соціальних відносин, і як своєрідний каталізатор, що сприяє інтенсифікації соціокультурних змін в суспільстві. Представляючи собою продукт соціального конструювання, маскулінність об'єктивується в різних стратегіях соціального спілкування і взаємодії, в диспозиціях і статусних досягненнях суб'єкта, в його ціннісних установах і мотиваційному комплексі, в характері дозвілєвих практик і гендерному типі зовнішнього вигляду. Внаслідок чого, конструкти маскулінності - фемінності, структуруючи сприйняття індивідів, тим самим сприяють оформленню, відтворенню і трансформації принципів організації громадського простору (взаємин, соціальних зв'язків).

Існуючі розробки в цій галузі можна згрупувати за кількома ознаками. По-перше, окрему категорію публікацій складають фундаментальні праці зарубіжних авторів, які заклали методологічні основи гендерних досліджень (Дж. Батлер, С. де Бовуар, Т. де Лаурентіс, А.Дворкін, І.Гофман, Д.Зіммерман, Р.Коллінз, М.Мід, Е.Оуклі, Г.Рубін, Дж.Скотт, К.Уест, Н.Фрейдджер, Н.Ходров, П.Еліот). Сюди ж входять концептуальні напрацювання вітчизняних вчених, які адаптують західну теорію російської специфіці і розглядають різні аспекти гендерної взаємодії в нашому суспільстві: філософським і методологічним осмисленням характеру відтворення і трансформації гендерних структур займаються Ч.О. Акматалієва, Н.І. Андрієва, Г.А. Брандт, Т.А. Волкова, О.А. Вороніна, В.М. Попова, Т.А. Мельникова, В.А. Раміх, С.В. Хрипун, О.Н. Шличкова, К.В. Шуршин і ін.

Виділяють гендерний ракурс в аналізі функціонування економічної сфери С.А. Автономова, М. Баскакова, О.А. Гавриліна, В.В. Єльшин, І.В. Мальчіхіна, Н.А. Ніколенко, Н. Рімашевський, Л. Ржаніціна, у вивченні соціальної структури суспільства і принципів соціальної стратифікації Т.Ю. Журженко, О.М. Здравомислова, М.М. Малишева, Г. Силласте, Н.Є. Тихонова, в соціальній демографії та соціології сім'ї А.Антонов, М. Ю. Арутюнян, С.Голод, А.Клецін, О.В. Митина, Н. М. Рімашевская. У дослідженні символіко-комунікативних аспектів соціальної взаємодії Н. М. Габріелян, А. Е. Чучхга-Русов, Е .Р. Ярська-Смирнова, в правових сферах суспільних відносин До .Д. Крилов, А. До. Сковікова, Р.Г. Яновський. Перерахування авторів, безумовно, можна продовжити, але в зазначених працях дослідні акценти зміщені в площину розгляду «жіночих» проблем.

Другу групу робіт складають публікації, присвячені безпосередньому аналізу конструктів маскулінності. Із зарубіжних теоретиків слід виділити П.Бурдьє, С.Бем, Д. Гілмора, Р.Коннелла, М.Месснер, які сформулювали загальні методологічні підстави вивчення канонів маскулінності і розглянули змістовну конкретику функціонування даних конструктів в західних суспільствах. У вітчизняних дослідженнях на цю тему, як правило, запозичуються західні теоретичні напрацювання, але виділяється і ряд авторів, які формулюють власні концептуальні схеми аналізу феномена маскулінності, таких, як І.С. Кон, А.Сінельников, С.Ушакін.

Мета дослідження – проаналізувати теоретичні конструкти маскулінності в соціокультурному просторі українського суспільства; Виявити особливості трансформації традиційних маскулінних гендерних патернів під впливом світоглядних орієнтирів модернізації, а також простежити специфіку новітніх моделей гендерної ідентичності.

Відповідно до теорії соціального конструювання гендеру, гендер – це не біологічна стать, не сукупність особистісних рис, не роль. Гендер – це специфічний набір культурних характеристик, які визначають соціальну поведінку жінок і чоловіків, їх взаємини між собою [1].

Соціальне конструювання гендеру має три основних джерела: концепцію соціального конструювання реальності П. Бергера і Т. Лукмана, драматичний інтеракціонізм І. Гофмана і етнометодологічні дослідження Г. Гарфінкеля [2]. Використання концепції соціального конструювання реальності П. Бергера і Т. Лукмана [3] дозволяє побачити, що гендер є системною характеристикою соціального порядку, яка постійно відтворюється і в структурах свідомості, і в структурах дії. Концепція соціального конструювання реальності стосовно гендеру дозволяє зробити висновок: з одного боку, індивід сприймає гендерні відносини як даність, реїфікуючу реальність, а з іншого – сам створює ці відносини, засвоює і відтворює.

Як засвідчує зарубіжна література, в англомовних джерелах для визначення поняття «стать» дослідники використовують два поняття «sex» і «gender». Термін «sex» вживається частіше і, як зазначає Д. Лорбер, означає стать як біологічну категорію (сполучення генів та геніталій або дородовий, підлітковий і дорослий гормональний набір). Разом з тим, цей термін вживається і як соціальна категорія, що фіксує призначення індивіда в суспільстві від його народження, що ґрунтується на типі геніталій. Щодо поняття «gender», то, як наголошує Д. Лорбер, воно стало науковим терміном завдяки розвитку теоретичних засад фемінізму, а дещо пізніше — гендерних досліджень [9].

В руслі гендерного підходу має місце множинність моделей маскулінності. Та вони не є статичними: гендерні особливості чоловіків та жінок мінливі, мають схильність до трансформацій. Змінюються їх моделі поведінки, які в більшій чи меншій мірі відрізняються від традиційних уявлень про чоловіків, «чоловіче», «жіноче». Ці трансформації пов'язані з перетвореннями гендерної системи. Вони піддаються трансформаціям під впливом соціальних, політичних, історичних умов. Маскулінність, будучи штучним продуктом, соціально сконструйованої категорією, легітимізує владу одних чоловіків над іншими, що виражається в нормативі «гегемонноїмаскулінності».

Гендерна теорія розглядається в єдності двох аспектів - теорії конструювання реальності та гендерної системи. Перетворення гендерної системи привели до появи різних типів маскулінності.

Як і інші гендерні категорії, концепти маскулінності множинні. Так, Р. Коннел, австралійський соціолог, один з дослідників маскулінності, зробив висновок про розмежування різних типів маскулінності, що мають місце в реальності та визначенні серед них стереотипу гегемонноїмаскулінності [4].

І. С. Кон розглядає, гегемону маскулінність не як властивість конкретного чоловіка, а як соціокультурний певний нормативний канон, на який орієнтуються чоловіки і хлопчики [5]. Ця нормативна структура забезпечує хлопчику чи чоловікові, який імовірно володіє цими якостями і розділяє ці цінності, положення на вершині гендерної ієрархії.

Як вказує М. Кімел, Р. Коннел критично ставиться до того, що гегемонна версія маскулінності відтворюється як «нормальна» [6].

Поряд з гегемонноюмаскулінністю, Р. Конелл і І. Кон виділяють і таку маскулінність, як «маскулінність співучасників» або «співучаснумаскулінність» [7]. «Співучаснамаскулінність» – це модель поведінки тих чоловіків, які не докладають зусиль, щоб зайняти гегемону позицію через нестачу сил, ні бажання. Через співучаснумаскулінність вони займають підпорядковану, допоміжну роль, але при цьому користуються перевагами в цій ієрархічній системі. Потрібно відзначити, що дослідники виділяють також ряд інших маскулінностей, розглядаючи їх в більш широкому аспекті. Так, І. Н. Тартаковська в роботі «Маскулінність і глобальний гендерний порядок» торкається таких типів, як «фронтирна», «класична колоніальна», «глобальна», «Транснаціональна» і інші маскулінності [8].

На додаток до описаних вище типів маскулінності, виділяється ще один тип маскулінності – «природна» маскулінність. З точки зору соціології природна маскулінність – це сукупність норм і уявлень, яка відрізняється від «нормативних еталонів чоловіків» більшою варіативністю моделей мислення та поведінки чоловіків, відходом від стереотипного образу «справжнього чоловіка» до образу «природного чоловіка».

З соціологічної точки зору в концепті маскулінності можна виділити свого роду два крайні варіанти – гегемонну та до природну маскулінності. Тут гегемоннамаскулінність - це життя, відповідно до чоловічого габітусу лідерства, влади, першості. Габітуалізація пов'язана з закріпленням в мові гендерних стереотипів. Постійно відтворювані чоловіками і жінками, вони як би «зшивають» чоловічий габітус. Природна маскулінність - це життя, відповідно до чоловічого габітусу, в якому має місце зняття різного роду обмежень, що накладаються гегемонноюмаскулінністю. Так само як і право на емоційність, і визнання за чоловіком права бути невпевненим, стурбованим майбутнім, і можливість іншого ставлення до сім'ї, до дітей.

Також можна виділити інверсійну (від лат. *inversio* – перевертання, перестановка) маскулінність. Чоловіки, які характеризуються таким типом, мають багато характеристик, що змістовно і поведінково збігаються з жіночими патернами поведінки. Інверсійна маскулінність – це життя відповідно до габітусу невпевненості в собі, низького ступеня особистісної автономності, залежно в поглядах і поведінці, конформності.

Нормативний канон маскулінності, що задається соціумом, часом, є недосяжним ідеалом для більшості чоловіків, що тягне за собою психологічні наслідки, кризи і схильність до свідомо нездорових, ризикованих практик. Маскулінність є соціальний конструкт, який задає жорсткі рамки поведінки, норм, стереотипів, уявлень про «справжніх» чоловіків. Соціальні очікування від чоловіків «завжди бути справжнім чоловіком» служать або їх успіху, або виступають причиною невиправдано ризикованої поведінки, або сприяють догляду в девіацію.

Головним шляхом перетворення радянського типу маскулінності до сучасного є основні канали розповсюдження норм. Якщо в радянський період основним каналом, що диктував та нав'язував норми маскулінності та фемінності, була державна пропаганда, то наразі це ЗМІ та ті процеси, що є наслідком вестернізації та глобалізації суспільства. Так, в радянські часи ідеал маскулінності – фізично розвинутий, лише частково сімейний, мужній, войовничий працівник з доволі чітко окресленим ареалом реалізації маскулінності, то зараз сучасний українець має ідеологічне право вибирати будь-який з типів маскулінності та реалізувати в будь-яких фреймах.

Період розпаду СРСР та становлення незалежної України прийшовся на момент становлення чоловіків середнього віку, що змусило їх шукати нові шляхи заробітку, проявляти соціальну мобільність, поступливість та адаптацію, піклуючись, в першу чергу, не про свій авторитет, а про добробут своєї родини та своїх близьких, що також актуалізувало риси природної та гегемонноїмаскулінності. А от період дорослішання сучасного молодого покоління вже відбувався у нових соціальних умовах, аномічних за своєю суттю – старі радянські цінності, якими керувалося старше покоління вже не працювали, а нові, за якими намагалися жити представники середнього – ще не прижилися. Тобто, молодь виступила благодатним ґрунтом, на якому змогли прижитися нові типи маскулінності – інверсійний – тип утримання, що не бажає нести ніяку відповідальність – як наслідок гіперопіки батьків, і новітні типи – метросексуалу та юберсексуалу – як результат впливу Західного суспільства епохи індивідуалізму, до цінностей якого молодь, в силу своєї природної гнучкості та лабільності, виявила найбільшу схильність та засвоєність.

З точки зору наявності (відсутності) влади виділені гегемонний, співучасний, природний, інверсійний типи маскулінності. Представлені моделі маскулінності пов'язані зі змінами на макрорівні, змінами гендерної системи, а також перетворенням, свого роду «поломкою» на мікрорівні зразків взаємодії, запропонованих чоловікові. Представлена типологія, безумовно, не претендує на повноту, але разом з тим, відображає повільну, але неминучу зміну гендерного порядку на рівні дій і на рівні структури. Варто припустити, що з часом воно може привести до формування найбільш гармонійного типу маскулінності.

Маскулінність не формується як вроджена чи раз і назавжди визначена характеристика чоловічого гендеру, а має в своїй основі широкий соціокультурний контекст, який обумовлює домінування її типів на деякому етапі розвитку суспільства, перетворюючи на інтерпретативні схеми, що визначають порядок дій особистості. Таким чином, ми виходимо на розуміння маскулінності в якості соціокультурного конструкту, що складається під впливом пануючих

ідеологічних схем, соціально-політичного та повсякденного дискурсу виступає в якості моделей поведінки, інтерпретативних схем та поведінкових практик індивідів.

Проблеми, пов'язані з конструктом маскулінності, стосуються не тільки чоловіків, але мають суттєве значення для життя та інтересів жінок. Для того, щоб і ті і інші могли реалізувати свій внутрішній потенціал, мати вільний розвиток, творчу ініціативу, самостійність, мобільність без шкоди для себе і інших, важливо ретельне дослідження такого феномена, як маскулінність.

Дане дослідження може бути застосовано: при аналізі сучасного стану гендерних досліджень та гендерних студій, а також у рамках курсу «Гендерна соціологія».

Список використаних джерел:

1. Клецина, И. С. Психология гендерных отношений: теория и практика [Текст] / И. С. Клецина. – СПб.: Алетей, 2004. – С. 71.
2. Здравомыслова, Е. А. Социальное конструирование гендера [Текст] / Е. А. Здравомыслова, А. А. Темкина // Социологический журнал. – 1998. – № 3–4. – С. 173.
3. Бергер, П. Социальное конструирование реальности [Текст] / П. Бергер, Т. Лукман ; пер. сангл. Е. Д. Руткевич. – М.: Медиум, 1995. – 324 с.
4. Коннелл, Р. Маскулинности и глобализация [Текст] / Р. Коннелл // Введение в гендерные исследования. – СПб.: Алетей, 2001. – Ч. 2: хрестоматия. – С. 251–279.
5. Кон, И. Гегемонная маскулинность как фактор мужского (не)здоровья [Текст] / И. Кон // Социология: теория, методы, маркетинг: научно-теоретический журнал. – 2008. – № 4. – С. 5–16.
6. Киммел, М. Гендерное общество [Текст] / М. Киммел; пер. с англ. О. А. Оберемко, И. Н. Тартаковской. – М.: Российская полит. энциклопедия, 2006. – С. 152.
7. Кон, И. Мужчина в меняющемся мире [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.sunhome.ru/psychology/12792/p1>.
8. Ильиных, С. А. Множественная маскулинность [Текст] / С. А. Ильиных // Социологические исследования. – 2011. – № 7. – С. 101–109.
9. Лорбер, Дж. Пол как социальная категория [Текст] / Дж. Лорбер // THESIS. Женщина, мужчина, семья. – М., 1994. – № 6. – С. 127–136.

УДК 748

Приходько Лілія Ігорівна

Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара

СУЧАСНІ ТА РАДЯНСЬКІ ДОЗВІЛІВІ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ

Сфера дозвілля являє собою область перетину індивідуальних і групових інтересів, дозволяючи окремій особистості стати частиною тієї чи іншої спільності з метою задоволення фізіологічних, духовних, моральних або будь-яких специфічних потреб. Освітня та пізнавальна сторона дозвіллевих заходів, безумовно, також є ваговою складовою вільного часу молоді. Особливий інтерес представляє вивчення дозвіллевої діяльності певних соціальних груп, в першу чергу, найбільш динамічної - студентства. Сучасні студенти сформуєть громадянське суспільство в майбутньому, багато в чому визначаючи його структуру і динаміку. Студенти - найбільш перспективна частина молоді, у зв'язку з тим, що потреби в саморозвитку та самовдосконаленні, а також можливості і умови для розвитку їх у цій соціально-демографічній групі вище, ніж у інших категорій молоді.

Ключові слова: дозвілля, студент, практика, рекреація, радянський, сучасний.

Сфера дозвілля являє собою область перетину індивідуальних і групових інтересів, дозволяючи окремій особистості стати частиною тієї чи іншої спільності з метою задоволення фізіологічних, духовних, моральних або будь-яких специфічних потреб. Освітня та пізнавальна сторона дозвіллевих заходів, безумовно, також є ваговою складовою вільного часу молоді.

Особливий інтерес представляє вивчення дозвіллевої діяльності певних соціальних груп, в першу чергу, найбільш динамічної – студентства. Сучасні студенти сформуєть громадянське суспільство в майбутньому, багато в чому визначаючи його структуру і динаміку. Студенти – найбільш перспективна частина молоді, у зв'язку з тим, що потреби в саморозвитку та